

Kommittédirektiv

Nationell samordnare för arbetet mot utanförskap

Beslut vid regeringssammanträde den 11 april 2024

Sammanfattning

En särskild utredare, som ska fungera som en nationell samordnare, ska kartlägga och skapa en sammanhängande bild av det arbete som bedrivs mot utanförskap på kommunal nivå. Syftet med uppdraget är att stärka förutsättningarna för och underlätta kommunernas arbete i områden där utanförskapet är stort.

Samordnaren ska bl.a.

- inhämta erfarenheter från lokala aktörer i kommuner med områden där utanförskapet är stort och sammanställa en lägesbild över situationen i dessa områden och arbetet mot utanförskap i kommunerna,
- kartlägga framgångsrikt arbete mot utanförskap samt sammanställa och sprida goda exempel på insatser inom kommunernas ansvarsområden med fokus på framför allt skola och förskola,
- kartlägga framgångsrikt arbete inom skolan i syfte att hantera gängkriminalitet, inhämta kunskaper från internationella erfarenheter av gängkriminalitet i skolmiljön och sammanställa goda exempel på arbetssätt för hur skolor konkret kan arbeta förebyggande och åtgärdande,
- kartlägga och sprida goda exempel på centrala samverkansaktörer och bra samverkansformer, och
- lämna förslag med syfte att stärka och utveckla kommunernas arbete mot utanförskap.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2024.

Uppdraget att kartlägga och skapa en sammanhängande bild av arbetet som bedrivs mot utanförskap

I vissa områden medför utanförskap att barn och unga växer upp i otrygghet och ges sämre livschanser. Skolmisslyckanden och svag etablering på arbetsmarknaden är kända riskfaktorer för problem senare i livet t.ex. långvarig arbetslöshet, långvarigt ekonomiskt bistånd och brottslighet. Det kan även innebära ökad risk för olika former av exploatering. För barn och unga som växer upp i områden som karakteriseras av misslyckad integration och utanförskap när det gäller bl.a. otrygghet, hög arbetslöshet och låg utbildningsnivå, är skolan särskilt viktig. Skolan stärker individernas framtidsutsikter och har ett kompensatoriskt uppdrag, som innebär en strävan mot att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Förskolan förbereder barn inför skolstarten och för vissa barn – t.ex. barn med utländsk bakgrund – kan deltagande i förskolan vara särskilt betydelsefullt. Förskolan har även betydelse för att fler utrikes födda kvinnor kommer i arbete och får en egen inkomst. Det påverkar inte enbart den enskilda kvinnan utan även hennes eventuella barn genom att det möjliggör hennes frihet att självständigt forma sitt liv och delta i samhället. Förskolan kan också spela en viktig roll i att upptäcka förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck. Stabila närvarande vuxna i barnens vardag, som jobbar och är delaktiga i samhället, kan också bidra till att minska risken för att barn och unga som lever i en utsatt situation dras in i brottslighet. Samverkan mellan skola, polis, socialtjänst, hälso- och sjukvård, civilsamhällsorganisationer – inte minst idrotten – samt näringslivet är också viktigt, särskilt i områden där utanförskapet är stort.

Regeringens mål för politiken mot utanförskap är att antalet människor som lever i utanförskap ska minska, att parallella samhällsstrukturer ska bekämpas, att det egna ansvaret att bli en del av samhället ska uppmuntras samt att människors trygghet och livschanser ska öka. Arbetet mot utanförskap måste bedrivas inom ordinarie strukturer inom olika politikområden samt på nationell, regional och lokal nivå. Effektiva och hållbara insatser behöver vidtas både på kort och lång sikt. På lokal nivå har kommunerna ansvar för flera områden som är relevanta för arbetet mot utanförskap, bl.a. när det gäller brottsförebyggande arbete, insatser på arbetsmarknads- och integrationsområdet, socialtjänst samt skola och förskola.

Brottsförebyggande rådets trygghetsundersökningar visar att andelen som upplever otrygghet i närmiljön är större i områden med socioekonomiska utmaningar. Regeringen fokuserar på att minska utanförskapet och lyfta de områden där utanförskapet är stort för att förbättra människors livschanser. Kommunerna har en viktig roll i arbetet mot utanförskap och för ökad trygghet, inte minst genom sitt ansvar för skolan. De senaste åren har det också blivit tydligt hur en utbredd gängkriminalitet i samhället får stora konsekvenser för skolor och skolmiljön. Skolors beredskap och förutsättningar att arbeta förebyggande kring elever med koppling till gängkriminella miljöer behöver stärkas.

Arbetet mot utanförskap bedrivs lokalt av många olika aktörer. Det saknas dock en sammanhängande bild av vilket arbete som bedrivs och vilka metoder som har goda effekter på kommunal nivå. För att skapa en överblick över vilka åtgärder som vidtas lokalt och för att sprida kunskap om effektiva metoder bedömer regeringen att det finns behov av en nationell samordnare.

En nationell samordnare för arbetet mot utanförskap kan bidra till att stärka förutsättningar för och underlätta kommunernas arbete i områden där utanförskapet är stort. Fokus behöver ligga på skola och förskola, som har stor betydelse för barns och ungas trygghet och livschanser. Skolor och förskolor med såväl kommunal som enskild huvudman omfattas av uppdraget. Det kan även finnas anledning att rikta uppmärksamhet mot hur kommuner samarbetar med lokalsamhället såsom ideella organisationer, idrottsrörelsen, fastighetsägare, företag m.fl. för att minska utanförskap för barn och unga, t.ex. genom insatser för att fler utrikes födda kvinnor ska komma i arbete och för att minska förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck. Samordnaren kan bidra till att evidensbaserade och utvärderade metoder för att minska utanförskapet används i så hög utsträckning som möjligt. Samordnarens arbete behöver vara inriktat på områden där utanförskapet är stort.

Samordnaren ska därför

- inhämta erfarenheter från lokala aktörer i kommuner med områden där utanförskapet är stort och sammanställa en lägesbild över situationen i dessa områden och arbetet mot utanförskap i kommunerna,

- kartlägga framgångsrikt arbete mot utanförskap samt sammanställa och sprida goda exempel på insatser inom kommunernas ansvarsområden med fokus på framför allt skola och förskola,
- kartlägga framgångsrikt arbete inom skolan i syfte att hantera gängkriminalitet, inhämta kunskaper från internationella erfarenheter av gängkriminalitet i skolmiljön och sammanställa goda exempel på arbetsätt för hur skolor konkret kan arbeta förebyggande och åtgärdande,
- vid behov redovisa exempel på metoder som saknar evidensbaserade effekter eller är kontraproduktiva,
- kartlägga och sprida goda exempel på centrala samverkansaktörer och bra samverkansformer, och
- lämna förslag med syfte att stärka och utveckla kommunernas arbete mot utanförskap.

Samordnaren ska i sitt arbete utgå från befintligt regelverk samt relevant kunskap och erfarenhet från forskning och myndigheter. I genomförandet av uppdraget ska samordnaren genomgående beakta barnrätts- och ungdomsperspektiv i enlighet med bl.a. barnkonventionen.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Samordnaren ska ha en dialog med olika lokala aktörer i kommuner som har områden där utanförskapet är stort. Med lokala aktörer avses sådana som på lokal nivå i kommunen har en tydlig koppling till arbetet inom utbildnings-, arbetsmarknads-, integrations- eller jämställdhetsfrågorna. Även barns och ungas åsikter ska ingå i detta arbete. Inriktningen ska vara att inhämta kunskap, erfarenheter och goda exempel från väl fungerande verksamheter och väl fungerande samverkan, för att sedan kunna sprida detta till kommuner, regioner, myndigheter och andra samhällsaktörer.

Samordnaren ska vidare inhämta och tillvarata kunskap från relevanta myndigheter, såsom Statens skolinspektion, Statens skolverk, Socialstyrelsen, Brottsförebyggande rådet och länsstyrelserna. Samordnaren ska också så långt som möjligt hålla sig informerad om och beakta pågående arbete inom Regeringskansliet och kommittéväsendet. Samordnaren ska även beakta arbetet som bedrivs av Delegationen för brottsförebyggande åtgärder inom socialtjänstens område (S2023/02342) och uppdraget att inrätta en samverkansstruktur för ett sammanhållet arbete med barn och unga som riskerar att begå eller begå grova brott (Ju2023/02529) samt andra närliggande initiativ eller uppdrag.

Under uppdragets gång ska samordnaren hålla Regeringskansliet
(Arbetsmarknadsdepartementet) löpande informerat.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2024.

(Arbetsmarknadsdepartementet)